

Anayasalar Modern Toplumlar İçin Birer Hukuk sözleşmeleri, Bir arada Yaşama Ahitnâmeleri, İç barış Anlaşmalarıdır

Sacit Adalı

(Prof.Dr. Turgut Özal Ün. Hukuk Fak. Dekanı)

Konuşan: Ahmet Dursun

1- Sizin fikir dünyanızda anayasanın tanımı nedir?

Anayasa, bir ülkeyi idare ederken eşitlikte, adalette, hakkaniyette, kamu hizmetine erişmede, paylaşmada ve görev almada evrensel standartlar koyarak medeni bir hayat kurmak, bu sûretle vatandaşlar arasındaki farklılıkları ortaya çıkarmak, böylece her ferдин kendi öz yetenekleri, kabiliyetleri, istidatları istikametinde gelişmesini temin etmek, ilave olarak, temel sosyo-politik ve ekonomik teşkilatlanmayı göstermek; neticede, toplumda kalıcı güvenilir, sağlam bir iç barışın doğmasına imkân sağlamak için varılan genel bir mutabakattır.

Bunun ön şartı, Anayasanın herkesi kapsaması, herkesin kendini bu metin içinde bulabilmesidir.

2- Mevcut anayasamızın ve anayasa hukukunun temel problemleri nelerdir?

En büyük problem, Anayasada herkesin kendini bulmakta çektiği müşkülâttir. Sebebi de, ifrat-tefrit anayasası olması, tavandan tabana zorla kabul ettirilmesi, bir mutabakata dayanmamasıdır. Yüzde doksan ikibuçukluk halkoyu desteği sadece zevâhiri kurtarmak için yapılmış basit bir manipülasyondur.

Bunun dışında, görünüşte bütün hak ve hürriyetlere yeterince yer verirken, hemen akabinde müphem sınırlama ve kayıtlama şartları getirerek mem-

Halbuki gerçek demokratik, laik, sosyal hukuk devletinin bir ideolojisi olmaz, kimseye karşı fazladan sevgisi, şüphesi veya öfkesi olmaz, hiçbir şekilde kayırmacılığı, zorlaştırıcılığı, tektipleştiriciliği olmaz. İnsanlar da hürriyetlerinin başkalarının özgürlüklerinin başladığı yerde bittiği inancı ve bilinci içindedir.

leketi bir “yasaklar cenneti” hâline sokmuş, MGK gibi “ yetkisiz yetkililer”, parlamenter sistemin ölçüleri içinde görülmesi mümkün olmayan bir “cumhurbaşkanlığı müessesesi”, tarafsız değil ama bağımsızlığın en koyu şekilde işlediği bir “silahlı kuvvetler ve yargı gücü” icad etmiştir. Elbette bunların gerisi kendiliğinden arkadan gelecektir: Vesâyet.

3- Çağdaş bir anayasa hangi özellikleri içinde barındırmalıdır?

Gerçek güç ortada görünmeyen, yumuşak, sevecen ve herkesi kucaklayan, sığınılan bir limandır; anlayışlı, kavrayışlı, sabırlı, vakarlı, emin, doğru, bilge bir varlıktır. Hem korkulur, hem barınılır; hem sevilir, hem saygı duyulur; hem itaat, hem de gerektiğinde de şikayet edilir. Herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlar. İmtiyaz tanımaz. Baskı, şiddet, yıldırma, gerginleştirme değil serbestlik verir. Dünyaya bir defa gelme şansına sahip insanoğluna insanca yaşama hakkı tanır, vs.

4- İnsan hakları ve demokrasi açısından ülkemizdeki hukuk devleti anlayışını ve uygulamalarını nasıl değerlendirebiliriz?

Türkiye’de son zamanlara kadar maalesef büyük sineklerin örümcek ağını yırtıp geçtiği, küçüklerinse takılıp kaldığı bir hukuk sistemi cârî olmuştur. Hoşa gidenler elekten geçer, lâkin sisteme zıt addedilenler için elek daraltılır, bunlar hâkim önüne çıkartılır, önceden yapılmış genel ve soyut kanunlar hemen işletilir, yasal hükümler derecâttan geçerek kesinleşir, kimsenin de diyeceği bir şey kalmaz.

Halbuki gerçek demokratik, laik, sosyal hukuk devletinin bir ideolojisi olmaz, kimseye karşı fazladan sevgisi, şüphesi veya öfkesi olmaz, hiçbir şekilde kayırmacılığı, zorlaştırıcılığı, tektipleştiriciliği olmaz.

İnsanlar da hürriyetlerinin başkalarının özgürlüklerinin başladığı yerde bittiği inancı ve bilinci içindedir.

Devlet vatandaşıyla kavgalı, vatandaş devletine küs, vatandaş vatandaşla muhataralı değildir.

İç barışın olduğu yerde gerçek hukuk devleti vardır.

5- Mevcut anayasadaki değiştirilmesi teklif dahi edilemez maddelerinin bulunmasını egemenliğin millete ait olması ilkesiyle nasıl bağdaştırabiliriz? Yeni anayasa da maddelerin yeri ne olmalıdır?

Temel, ağır ceza mahkemesi üyesi’dir. Sanık idamla yargılanmaktadır ve avukatı Temel’in tanıdığıdır. Tam kararı belirlemek için arka odaya çıkarlarken sessizce bir ricada bulunur: bütün deliller sanığın lehine, adam suçsuz, buna rağmen asacaksınız. Asmayın da hiç değilse müebbet verin, hiç değilse yaşasın, güneş yüzü görsün. Peki der Temel , müebbet için uğraşacağım. Nihayet heyet kürsüye çıkar ve kararı açıklar: müebbet. Avukat teşekkür için Temel’e koşar. O da, yahu, çok uğraştım, diğer iki üye beraat diye tutturdu ama zorla da olsa müebbet iknâ ettim.

Sistem tutarlı olabilir. 1.,2.,3. maddeler iyi olabilir. Fakat millet hayatı çok uzundur ve bu maddeler yüzyıl sonra eskiyebilir. Daha iyi sistemler çıkabilir. Kötüye kapatmak için daha iyiye de mi yüz çevirmemiz lâzım?

Statükocu olmaksızın fonksiyonel, yenilikçi niye olmamalı ve daha daha iyinin peşinde niçin koşmamalı?

Anayasa’da kısıtlanma ve kayıtlanma daha ilk maddelerden başlıyor. Ne tezat....

6- Anayasalar için kullanılan sözleşme tâbirinin modern toplumlar için önemi nedir?

Anayasalar modern toplumlar için birer hukuk sözleşmeleri, bir arada yaşama ahitnâmeleri, iç barış anlaşmalarıdır. Yasaların neşet ettiği bir ana değil, bütün kanunların yapım usullerinde, hak ve hürriyetleri belirlemelerinde, teşkilâtı şekillendirmelerinde uyacakları kriterleri gösteren ortak değer kabul-leridir.

7- Yeni anayasa çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu bağlamda sivil anayasadan (yeni anayasa) beklentileriniz nelerdir.

Milletin dışında bir gücün zerkettiği, yukarıdan zorla kabul ettirilen bir metin mi, yoksa sorumlu ve sivil iradenin kendi ihtiyaç, arzu, istek ve yapım usullerine uyan bir anayasa mı?

Sadece ve ancak aşgari bir darbe sonucunda meriyete sokulan bir metin mi, yoksa ilk defa halkın kendi başına yaptığı, toplumun, mümkün olduğu kadar her kesimin katkısının alındığı bir anayasa mı?

Alışılmış yollardan “hap gibi yutturulan” bir metin mi, yoksa kavga, gü-rültü, çekişme, çatışma aşamalarından geçen ama sonuçta çoğunluğun mutabakatı ve azınlıkta kalanların muvafakı ile “hukuken yürürlüğe giren” bir anayasa mı?

Beklentilerimiz hep ikinci ihtimaller dâhilinde bulunanlar.

8- Din, dil, lâiklik gibi sıkça tartışılan meseleler size göre yeni anayasa nasıl yer bulmalıdır?

Mahalli, bölgevi, milli değil evrensel hukuk kurallarına uyan her anayasa dil, din, lâiklik, demokrasi, insan şeref ve haysiyeti gibi tartışmalı konuları da zaten kendiliğinden çözer. Şark'ta, Garp'ta, Musevilik, Hristiyanlık, Müslümanlıkta, her yerde her zaman aynı kıymette kabul görmüş normların olduğu bir anayasa varken başka ciddi bir alternatif aramak da kimsenin aklına gelmeyecektir. Hoşgörü, diyalog ve mutabakata erme anlayışı herhâlde ihtilâfların çözücüsü olacaktır.

9- Anayasa mahkemesi vb. yapıların hukuk devleti açısından görev ve yetkilerinin sınır ve kapsamı ne olmalıdır?

Her yapı yetki, görev ve sorumluluklarını bir noktadan sonra kendisi belirler. Bunun için bir iç hesaplaşma, vicdan muhasebesi gereklidir. İdeolojilerden, şahsi görüş ve indî kanaatlerden uzak durmak lâzımdır. Ne yapılırsa yapılsın, denetime tâbi tutulmayan her sistem ölçüsüzleşmeye, dengesizleşmeye meyleder. Bunun için de bir otokontrole, bir toplum sözleşmesine ihtiyaç olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Kurallar aslında kağıttan kalbe değil, kalpten kağıda dökülür.

Böyle olursa hukuku koyanlar da o hukuka uyar, adalet terazisini tartanlar da aynı terazide tartılır.

10- Sosyal, kültürel ve dini grupların yeni anayasanın oluşumunda katkısı nasıl olmalıdır?

Sosyal, kültürel ve dini grupların yeni anayasa yapımındaki erişilmez rolleri asla inkâr edilemez. Bunlarsız toplum olur mu? Çeşitli meslek teşekkül-

Anayasalar modern toplumlar için birer hukuk sözleşmeleri, bir arada yaşama ahitnâmeleri, iç barış anlaşmalarıdır. Yasaların neşet ettiği bir ana değil, bütün kanunların yapım usullerinde, hak ve hürriyetleri belirlemelerinde, teşkilâtı şekillendirmelerinde uyacakları kriterleri gösteren ortak değer kabul-leridir.

Dünya aşama kaydediyor, değişiyor; Türkiye de herhâlde ayak uyduracak, insanların birbirine tahammüllerinin sınırı genişleyecek. Ama cezalar da yerinde, âdil, gecikmesiz, şahsi ve mâşerî vicdanı rahatlatır şekilde verilecek ve neticede caydırıcı olacak.

İşte Anayasa bütün bunlara herkesin uyacağına dair verdiği bir sözün vesikasıdır, kısaca, Devlet, vatandaş ve STK ların, grupların karşılıklı ahitleşmesidir.

leri, üniversiteler, vakıflar, dernekler, kulüpler, cemaatler, cemiyetler, başka bir deyimle, herhangi bir gaye uğruna bir araya gelen insan toplulukları son derece muhteremdir ve söyleyecek bir sözlere varsa mutlaka dinlenmelidir. Katılımcı demokrasi, yönetim, mahalli idarelerin geliştirilmesi işte budur. Sivil toplum kuruluşları da siyasi partiler gibi demokrasinin vazgeçilmez unsurlarıdır. Herkes hem kendisini doğrudan ilgilendiren konularla hem de dolaylı meselelerle elbette alâka kurmakta hak sahibidir. Hele konu Anayasa olacaksa evleviyetle böyledir. Bunlar konuşmayacak, eskiden olduğu gibi, yasaklar da, haklar da hep yukarıdan ve ancak istendiği ölçüde bahşedilecek. Bu oligarşidir, bürokratik hâkimiyettir, sürü-çoban anlayışıdır, vesâyettir.

Dünya aşama kaydediyor, değişiyor; Türkiye de herhâlde ayak uyduracak, insanların birbirine tahammüllerinin sınırı genişleyecek. Ama cezalar da yerinde, âdil, gecikmesiz, şahsi ve mâşerî vicdanı rahatlatır şekilde verilecek ve neticede caydırıcı olacak.

İşte Anayasa bütün bunlara herkesin uyacağına dair verdiği bir sözün vesikasıdır, kısaca, Devlet, vatandaş ve STK ların, grupların karşılıklı ahitleşmesidir.

